

minn xi snin l'hawn, kien qed jaħdem hemm fis-sengħa tiegħu tajjeb hafna, bla ma nstama ebda tgergir dwaru. Dan għamlu bil-fsieb li jibagħtu lejn Malta, biex jidhol għax-xogħol u l-ħedma fit-twaqqif ta' l-Istamperija hemm, bħalma hekk huma l-għogħba u l-amar tal-Gran Mastru.

Meta Villari wasal Messina, sewsuh hafna biex jibqa' f'artu u ma jiccaqlaqx minn hemm. Izda kien koilu ta' xejn, għax ma darx għal dak li qalulu, billi ried igarrab xortih f'Malta. Għalhekk Villari telaq bil-qalb kollha, mixtieq u mlebleb, biex juri dehwtu li jaqdi tajjeb u bi bzulija sewwa fis-sengħa tiegħu, bħalma hekk huwa (Gotho) jittama li jsir.

Gotho ma għamel ebda ftehim miegħu, dwar kemm hlas għandu jkollu ta' hedmitu, billi Villari ried li fuq dil-bicča, jiftiehem meta jkun Malta. U dan wiegħed li kellu jagħmlu bla tkabbir ta' xejn. Biss għaddieju 40 uqija flus bħala għajjnuna, barra milli tah ukoll xi haġ'ohra biex tagħmillu tajjeb għalih innifsu. Il-flus li ha, kellhom jinqatgħu mill-hlas li jkun imissu ta' kull jum, kemm-il darba jsaddad fix-xogħol tiegħu. Izda, jekk jibqa' u ma jftiehemx dwar senegħtu, kien fid-dmir li jrodd il-flus li tah, barra dawk biss li jkun hteig biex gie f'Malta u jerga' lura lejn artu.

Fl-aħħar ta' l-ittra, Gotho reġa' tenna, lill-Gran Mastru, li dwar Villari kellu tagħrif li hu jinqala' tajjeb fis-sengħa tiegħu. Għalhekk, it-tama ta' Gotho kienet li dil-bicča tirnexxi tajjeb f'kollox (8).

U hekk kien, għax għaddiet il quddiem sewwa, billi Pompew beda jħaddem lil Villari u xi nies ohra fl-Istamperija tiegħu.

Meta l-Gran Mastru Laskri ra sseħħ u titwettaq ix-xewqa li kellu bis-saħħa ta' Pompew de Fiore, ried li jissokta jgħin lil dan, halli jagħmillu aktar il-qalb fix-xogħol tiegħu. U biex jasal f'dan l-hsieb, fil-25 ta' Mejju, 1644, hareġ Prammata (Ligi). Din kienet tghid li, billi t-twaqqif ta' l-Istampa fl-ibliet tista' tkun ta' bosta fejda u ta' gid għal kulhadd, is-Slaten dejjem taw privileġġi u prerogat vi lil min idahhalha. Għalhekk, billi Pompew de Fiore kien li dahhalha hawn, gie maqtugh li, tul għaxar snin, hadd ma jista' jdahhal u jbiegħ f'Malta, għall-ebda haġa, il-kotba tas-Santu Kruċ, l-A.B.C., Psalterji, Dunati, Duttrini, Luni Nuo-

(8) Traduzione dei Regj Commissarij d'Inchiesta. Malta, 1838, pag. 29.

vi, Pronostki, Indulgenzi li jinqdew bihom f'Malta, l-Evangelju ta' San Gwann u l-Virtù tal-ġebbla ta' San Pawl. Terġa', kulmin għandu minn dawn il-kotba, fi żmien tmint ijiem, kellu jeħodhom fl-Istamperija li kien hemm fil-Fran ta' l-Ordni. Min jikser dan l-amar, barra milli jeħel li jhallas 10 skudi lill-Fiskal, kien jitlef ukoll il-kotba li jkollu, billi jeħduhomlu (9).

* Għalkemm il-privattiva li giet mogħtija lil De Fiore, titkellem dwar kotba żgħar biss, m'għandhiex t'ttieħed li b'hekk t'fisser li, l-Istamperija li kellu kienet dgħajfa mis-saħħa u li ma tiflahx tistampa kotba wkoll kbar. Huwa kien jaqbel li f'Malta toħroġ xi Ligi biex ma jigi ebda ktieb hawn? Naħsbu li anqas qatt ma seta' jsir dan, ukoll li kieku l-Istamperija ta' de Fiore kienet l-akbar waħda li kien hawn fid-dinja f'dak iż-żmien.

Mela, il-hsieb tal-Gran Mastru ma kienx haġ'ohra, meta hareġ il-Prammatka li semmejna, għajr li dawk il-kotba żgħar li drabijiet ohra kienu jigu minn barra, għall-qadi ta' dawn il-Gżejjer, j'draw jistampawhom hawn halli b'hekk igħin, biex ma jonqosx, kemm jista' jkun, ix-xogħol lill-ewwel Stamperija li twaqqfet f'Malta u l-waħdanija li kien hawn—dik biss ta' Pompew de Fiore.

(Jissokta)

IL-KUMITAT GħAS-SENA 1946-47

F'laqgħa ġenerali tal-Għaqda tal-Kittieba tal-Malti, ingħazel il-Kunsill ta' hawn taħt għas-sena 1946-47:

Presidenti Onorarji: Is-Sur Gino Muscat Azzopardi; Monsinjur Dun Karm Psaila, D.Litt.; Prof. Dun P. P. Saydon, B.Litt., B.L.Can., D.D., Licet.S. Script.

Vici President Onorarju: Mons. Dun Pawl Galea, J.C.D.

President: Dr. Kav. G. Galea, M.D., D.P.H.

Vici President: Is-Sur Nin Cremona.

Segretarju: Is-Sur G. Chetcuti.

Tezozier: Is-Sur Viet. Apap.

Membri: Is-Sur Nikol Biancardi; is-Sur Alf. M. Borg; Dun Frans Camilleri; Patri G. Delia, S.J.; is-Sur Gużè Ellul Mercer; is-Sur Gorg J. Ransley; Patri. Lett. Akkursju Xerri, O.F.M.; l-Onor. Karmenu Vassallo; is-Sur Godfrey Zarb Adami.

(9) Mss. Bibl. 23, pag. 294.